

Кримінальний процесуальний кодекс, аби змусити обвинувачених осіб користуватися безоплатною правовою допомогою, навіть якщо вони її не потребують чи не бажають її отримати.

Існують також проблеми із заміною адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу, що може призвести до відмови у справедливому і швидкому судовому розгляді. Крім того, численні повідомлення свідчать про те, що чинна система призвела до корупції та зловживань, у тому числі до затримок в наданні адвоката з безоплатної правової допомоги, вимог додаткових платежів з боку адвокатів і вибіркового розподілу справ державними посадовцями.

Зеленіна Марина Володимирівна,
студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,
*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні триває активний розвиток системи надання безоплатної правової допомоги. Одним із важливих елементів надання якісної первинної та вторинної допомоги виступають. Зокрема, одним із таких суб'єктів виступає адвокатура, яка здійснює захист, представництво інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складає необхідні процесуальні документи. Тобто приймає активну участь у розбудові системи безоплатної вторинної правової допомоги відповідно

до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Проте якість надання такої допомоги потребує вдосконалення, оскільки сьогодні в Україні рівень довіри до поняття «безоплатна правова допомога», та до суб'єкти надання такої допомоги в суспільстві досить невисокий.

Різні аспекти даної проблеми висвітлювали у своїх працях такі науковці, як О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко, М. Ф. Орзіх, О. С. Савич, С. В. Черниченко, Л. Н. Шестаков. Залишається актуальним питання якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в контексті прийняття Стандартів з якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у 2017 році.

Безоплатна правова допомога надається центрами з надання такої допомоги та адвокатами з урахуванням загальноприйнятих у суспільстві моральних принципів та правил адвокатської етики з метою сприяння реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, забезпечення рівного доступу до права і правосуддя.

Згідно з п. 2 ст. 26 Закону України від 02.06.2011 №3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, зобов'язаний надавати цю допомогу якісно та в необхідному обсязі[1]. Такий же обов'язок покладений на адвокатів контрактом, який вони укладають із центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Якщо звернутись до міжнародного досвіду, то практика Європейського Суду по правах людини має істотну кількість розглянутих справ про питання надання юридичної допомоги, у тому числі безкоштовно. Так, у справі *Artico v. Italy*[3] особі була надана безкоштовна правова допомог, однак захисник та обвинувачений не змогли дійти згоди, внаслідок чого останній подав скаргу, у якій просив замінити захисника, але отримав відмову. Установивши порушення п. 3 (с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з правах людини заявив, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод повинна бути ефективним інструментом захисту прав людини. Суд підкреслив, що на державу не покладається обов'язок стежити за якістю правової допомоги, що надається, не завжди розбіжності між обвинувачуванним та захисником свідчать про неефективність захисника, але якщо держава повідомлена про наявні проблеми у відносинах між обвинувачуванним та захисником, що негативно відображається на якості правової допомоги,

вона зобов'язана вжити заходів.

Слід зазначити, що рівень та якість надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні до 2012 року був низьким. Це спричинило прийняття низки рішень Європейського суду з прав людини проти України щодо порушення вимог Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у частині права на справедливий суд, призначення захисника та забезпечення людей безоплатною правовою допомогою. Як приклад можна навести декілька вирішених Європейським судом з прав людини справ, у яких звернено увагу на порушення права на правову допомогу: справи «Бортник проти України» (№ 39528/04 від 27 січня 2011 р.), «Нечипорук та Йонкало проти України» (№ 42310/04 від 21 квітня 2011 р.), «Балицький проти України» (№ 12793/03 від 3 листопада 2011 р.)[4, с. 271]. Проте, зважаючи, що законодавчо безоплатна правова допомога як правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел[1] була прийнята у 2011 році. Безпосередньо система надання такої допомоги почала працювати пізніше – з січня 2013 року у кримінальних провадженнях, з липня 2015 року – у цивільних та адміністративних, тому якість зазначеної допомоги була невисокою. Найбільш суттєві процеси і зміни в системі безоплатної правової допомоги, зокрема вторинної, відбувались упродовж минулого року.

Зокрема, відповідною робочою групою були розроблені та затверджені Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги[2]. Також слід зазначити, що у системі надання безоплатної правової допомоги із 2014 року діють Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі.

Варто звернути увагу, що дотримання Стандартів є обов'язковим для адвокатів при наданні ними безоплатної вторинної правової допомоги. За порушення цих Стандартів адвокати відповідають в обсязі, встановленому законодавством та умовами контракту (договору) з Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

На офіційному веб-сайті Координаційного центру з надання правової допомоги опубліковано звіт щодо проведеного моніторингу дотримання адвокатами стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у 2017 року. Менеджери з якості системи надання безоплатної правової допомоги провели 743 спостереження за

роботою 616 адвокатів у судах, а також – 216 бесід із клієнтами. У переважній більшості випадків адвокати дотримуються Стандартів. Грубих порушень Стандартів не зафіксовано. Більшість клієнтів задоволені роботою адвокатів. Проте виявлено 4 випадки недотримання адвокатами Стандартів, зокрема: відсутність у адвоката досьє – 2; адвокат не повідомив центр про вступ у справу адвоката за договором (в тому числі укладення договору з клієнтом для захисту якого видано доручення) – 1; адвокат не повідомив центр про вибуття зі справи у зв'язку з відмовою клієнта від захисту та його бажання захищати себе самостійно – 1. До того ж, забезпечення якісної і доступної правової допомоги через адвокатуру та ефективну систему безоплатної правової допомоги є одним з заходів Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року.

Отже, підсумовуючи, слід наголосити, що якість безоплатної правової допомоги залежить від багатьох чинників. Зокрема, адвокатами обговорювалась теза про стимулювання до надання якісної допомоги, оскільки значна кількість справ, які знаходяться в адвоката заважає концентрації, і як наслідок, зменшує рівень позитивних рішень. Крім того, безоплатна правова допомога не передбачає підтримку громадян у зверненні до міжнародних судових установ, наприклад, до Європейського суду з прав людини. Допомога на міжнародному рівні може бути надана системою громадських приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини. Тож необхідно пам'ятати, що надання безоплатної правової допомоги має розглядатися як зобов'язання, покладене на суспільство в цілому.

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 №3460-VI. Дата оновлення: 28.08.2018. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

2. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі : Наказ Міністерства юстиції України від 21.12.2017. № 4125/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17>

3. Рішення у справі «Artico v. Italy» від 13 травня 1980 р. URL: www.echr.coe.int

4. Яновська О.Г. Загальні засади надання безоплатної правової допомоги у кримінальному провадженні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 268-274.